

Ur boken

Förstår du vad du läser?

Denna är den första av fyra volymer som handlar om Nya testamentet. Den först volymen presenterar ett antal principer och riktlinjer för att hjälpa kristna läsare av Bibeln att mer korrekt förstå Nya testamentets text. De volymer som följer kommer att ta upp några av de mest centrala huvudpunkterna i vår kristna tro. De följande tre böckerna skall syssla med några av de mest centrala teman i Jesu undervisning enligt de synoptiska evangelierna, i Paulus undervisning och i Johannes undervisning. Detta innebär att de tre senare böckerna kommer att täcka över 70% av Nya testamentets text och säkert de viktigaste skrifterna i Nya testamentet.

Dessa utdrag representerar bara en bråkdel av bokens innehåll. De avser ge ett smakprov av de teman som boken diskuterar. Utdragen refereras med hjälp av sektionen och det kapitel från vilken de härrör.

Denna bok har publicerats på svenska av bokförlaget XP-Media. Det finns även en elektronisk version av denna bok.

Nya testamentet är kristendomens väsen

(Ur kap. 1. "Den kristna trons väsen")

På grund av mångfalden av 'kristna' kyrkor, samfund och grupper, den moderna attityden av tolerans och vårt pluralistiska synsätt identifierar vi ofta 'kristen' och 'kristendom' med ett visst uttryck av denna, det må nu vara

den Ortodoxa eller den Katolska kyrkan, eller något av de många samfundet inom protestantismen, eller till och med en udda grupp med dess speciella karaktär. Denna identifiering görs inte bara av människor som inte har någon som helst anknytning till kristendomen, utan också bekännande kristna talar om den kristna tron såsom ett och detsamma med de konkreta kyrkorna i historien.

Till exempel används orden 'kristen' och 'kristendom' i samband med de krig som Västerens 'kristna' förde mot araberna i syfte att befria det 'kristna heliga landet', dvs. Jerusalem, från deras maktsfär. Dessa ord används också om deras erövring av Konstantinopel, den kristna Österens huvudstad, en erövring som åtföljdes av alla slags grymheter. Vi talar också om invasionen och det slutgiltiga underkuvandet av de olika rikena i Mellan- och Sydamerika som utfördes av 'kristna' (dvs. katoliker).

Detta mycket vårdslösa sätt att använda det NT-liga namnet "kristen" (jfr Apg 11:27) är både orsaken och resultatet av en stor förvirring. Apostlagärningarnas text gör det tydligt, att detta namn användes om sanna, genuina och ärliga efterföljare till Jesus. Dessa lärjungar hade en glödande tro på Kristus och sökte behaga honom i allt de gjorde. Med vilken rätt tillämpar vi då detta heliga namn – 'Kristi efterföljare' – på de blodtörstiga korstågsfararna eller på *conquistadores* i Mellan- och Sydamerika? Vad hade de gemensamt med Jesus Kristus? Ingenting! De missbrukade hans namn som förevändning för erövring och plundring, eggade av den dåtida vilseledda katolska kyrkan.

Korstågsfararna och *conquistadores* är bara två flagranta exempel på missbruk av namnen 'kristen' och 'kristendomen'. Missbruken av dessa termer är idag otaliga. Inte bara den fientligt sinnande sekulära pressen och TV utan även troende kristna använder ofta själva dessa termer på sätt som inte har något gemensamt med tanken om att följa

Kristus. Sålunda identifieras idag 'kristendomen' med vilken 'kristen' kyrka som helst. Och detta innebär att när en skandal uppdagas, görs det till en 'kristen' skandal, eftersom den ägde rum i den lutherska eller anglikanska eller ortodoxa eller katolska kyrkan, eller i pingstkyrkan. På detta sätt identifieras kristendomen, det vill säga vad kristendomen egentligen är och står för, med varje enskild kristen kyrka som råkar vara måltavlan för kritiken.

Detta är inte bara missvisande, utan i själva verket perverst. De kristna apostlarna lämnade efter sig ett arv i skriftlig form. Detta är NT. NT är kristendomens "Magna Charta". Kristendomen, i bemärkelsen kristendomens sanna väsen, är Jesu och apostlarnas lära, med andra ord NT. Där kommer du inte att finna korsfararnas eller konquistadorenas anda; du kommer inte finna något incitament till missbruk av barn, otukt, incest, sexuella relationer inom samma kön; allt detta fördöms. Vad du finner i NT är i stället en självutgivande kärlek, en total hängivelse till Gud, renhet och helighet. Hur annorlunda är inte NT i förhållande till hur många 'kristna' människor och 'kristna' kyrkor lever nuförtiden!

En sekulariserad person, som vill särskilja en västlig grupp människor eller ett samhälle från t.ex. muslimer eller buddhister, finner det ofta lämpligt och bekvämt att hänvisa till dem som 'kristna' eller som företrädare för 'kristendomen'. Och detta är inte helt utan skäl, eftersom sådana grupper ofta gör anspråk på att vara kristna eller uppfattas som kristna då de lever i Väst. Men troende kristna borde vara försiktiga när de använder namnet 'kristen'. Bara en person vars liv står i överenskommelse med NT:s undervisning får kallas en 'kristen'.

Det kommer förstås att vara svårt eller omöjligt och i varje fall inte önskvärt för oss att avgöra vem som är genuin kristen och vem som inte är det. Men när det handlar om fall

som på ett flagrant sätt kränker kristendomens sanna anda, måste vi försvara namnet 'kristen' som står för den heliga tro med vilken Jesus Kristus identifierar sig! Vi måste vara tillräckligt modiga att påpeka missbruket.

Än en gång får vi slå fast att kristendomen är vad NT lär, inte vad den ena eller den andra kyrkan eller samfundet lär eller praktiserar. Våra kyrkor är kristna i den mån de följer NT:s undervisning.

NT utvisar en viss mångfald, och denna mångfald får på ett legitimt sätt återspeglas i våra kyrkor idag. Men denna mångfald handlar om sekundära, oväsentliga ting, ting som är perifera i förhållande till tron. Och denna mångfald är välkommen, eftersom den stora variationen av människor i våra kyrkor har olika intressen och olika behov; de har olika nivåer på sin utbildning; olika mental kapacitet och emotionella uttryckssätt, olika smak – kort sagt, olika idiosynkrasier, och alla dessa har rätt till sin andliga mat, till att bli mätta och tillfredsställda. Men detta innebär inte, att dessa olika grupper får ha olika teologi, olika frälsningsvägar, olika relationer till Gud – Gud är inte partisk mot någon. Gud använder inte olika standardmått för en kristen etik. I alla dessa avseenden är evangeliets krav desamma för alla, oberoende av vilken kyrka eller samfund de tillhör.

Kristendomens unika karaktär

(ur kap. 2. "Kristendomens unika karaktär")

Idag råder en betydande förvirring angående relationen mellan den kristna tron och den judiska tron. Den judiska

tron är förvisso den tro som ligger närmast kristendomen. Till att börja med kan man konstatera, att Gamla testamentet är helig Skrift för både den kristna tron och den judiska tron. I själva verket härleder på något sätt både den kristna tron och den judiska tron sitt väsen från GT. Båda har erhållit element från den gamla judendomen: den judiska tron är grundad på den judendom som fanns på Jesu och Paulus tid, medan den kristna tron har fått en viss judisk färgning, eftersom dess författare var judar. Sålunda hade aposteln Paulus förutom sin grundläggande hellenska utbildning¹ också fått rabbinisk skolning. Av den anledningen är en del av hans tänkande färgat av det judiska synsättet.

Hur som helst, ingen annan religion än judendomen har associerats närmare med kristendomen. Detta gäller även islam, som med kristendomen delar tron på en enda Gud, och dess heliga bok Koranen återberättar många av de bibliska historierna på sitt eget sätt och för sitt eget syfte. Närheten mellan den judiska tron och den kristna tron gör att många kristna blir förvirrade och tror att judarna visserligen inte tror på Jesus Kristus, men att de inte desto mindre tror på samma Gud som vi, och de *är* i alla fall Guds utvalda folk.

De som resonerar på detta sätt verkar ha glömt bort vad Gud sade, när han etablerade sitt 'testamente' med Mose: "Om ni nu lyder mig och håller mitt förbund, då kommer ni att vara min dyrbara egendom framför alla nationer" (2 Mos 19:5)! Här finns det villkor! Guds löfte om att ta Israel som sitt speciella folk var beroende av Israels lydnad och uppfyllelse av de förpliktelser som Gud hade lagt på Israel. När Israel har varit trolöst gentemot Gud och dödat hans Son, deras Messias, vad händer nu? Finns det inga konsekvenser?

Den ovan nämnda tankegången visar, att den judekristna relationen är mycket viktig. Genom att missförstå vad Bibeln

---

¹ Jfr M. Hengel, *The Pre-Christian Paul*, London-Philadelphia: SCM Press, 1991, t.ex. s. 29-39.

lär har många välmenande kristna gått vilse. När de till exempel läser i GT: “Jag skall välsigna dem som välsignar dig” (först sagt till Abraham, 1 Mos 12:3; tanken upprepas i Isaks välsignelse av Jakob, 1 Mos 27:29), tolkar de det såsom Guds ord till dem själva. Följaktligen ställer de sig på Israels sida och stödjer det alltigenom okritiskt, eftersom de tror, att om de välsignar Israel, kommer Gud att välsigna dem!

Även om vi inte beaktar det tvivelaktiga motivet bakom deras “välsignande” av Israel, så är betydelsen i denna text inte desto mindre missförstådd. Vi bör säkert välsigna Israel, liksom vi bör välsigna alla andra folk. Men vi skall inte göra oss skyldiga till diskriminering, eftersom Gud själv är opartisk.²

När staten Israel bildades, var det säkert goda nyheter. Detta folk, som hade blivit föremål för så mycket lidande och som så länge varit mer eller mindre hemlösa i de länder det kommit att bosätta sig i som främlingar, behövde ett hem. Och i ljuset av Paulus diskussion i Rom 9–11, verkar det som att Guds plan med Israel ännu inte är slutförd utan att det finns en fortsättning.

Men fastän allt detta är sant, ger det oss inte rätten att se mellan fingrarna vad gäller det långt större och viktigare problemet, nämligen Israels envisa vägran att tro på och acceptera sin Messias. Om Israel erkänner Jesus Kristus som sin egen Messias, innebär det att också judarna ansluter sig till den långt större skara av Kristus-troende, vilken under de senaste två tusen åren nästan uteslutande har bestått av hedningar! Men tills detta händer är det den kristna kärlekens och tjänstens plikt att be, att Israel skall vända åter till den sanna tron på Messias utan att kompromissa med evangeliets krav. Precis som i hedningarnas fall måste också Israel frälsas genom sinnesändring och tro på Kristus. Det finns

---

² En bra och väl avvägd artikel om detta problem är Prof. John Hubers, “Christian Zionism: A Historical Analysis and Critique”, 21 s. på internet (sök i Google).

ingen annan väg (jfr Apg 4:12: “det finns inget annat namn givet under himlen genom vilket vi kan bli frälsta” – dessa ord riktades till de judiska ledarna!).

I det som följer vill jag visa på några av de stora skillnaderna mellan den kristna tron och den judiska tron. Dessa två religioner är inte två sidor av samma mynt, det vill säga samma tro, inte heller är kristendomen en sidogren av judendomen, som några tror. Skillnaderna mellan dem är så pass stora, att det inte är möjligt att överbrygga dem genom att anta en from attityd gentemot judarna och acceptera eller resignera beträffande deras negativa förhållningsätt till evangeliet. Kristi evangelium är avsett också för dagens judar, precis som det var för de första kristna, som alla var judar!

Min diskussion kommer att koncentrera sig på ett antal NT-liga texter i vilka relationen mellan den kristna tron och den judiska tron definieras. Här kommer vi att se skillnaderna, på samma sätt som en bra representant för judendomen, aposteln Paulus, såg och beskrev dem. Om någon önskar gå till evangelierna, kommer han att finna att Jesu egna omdömen inte var så smickrande för judarna.

Excurs: 1 Moseboken 1 och modern vetenskap

(Ur kap. 3. “Nya testamentet och det kulturella gapet”)

Här är det rätta tillfället att komma med en nödvändig förklaring. Det är naturligt, att den kristna kyrkan (rent allmänt) skulle vara angelägen om vilka läror som sprids bland hennes medlemmar. Historien är full av incidenter där falska läror avsiktligen spreds i syfte att underminera den

kristna tron. När till exempel en vetenskapsman lägger fram omvälvande idéer som omkullkastar de kända och accepterade parametrarna, är det helt naturligt och mänskligt att kyrkans ledare reagerar.

Sådana reaktioner borde emellertid aldrig gå så långt som att döma folk till döden som ibland har skett. Sådana handlingar går stick i stäv med vår Herres och apostlarnas undervisning enligt NT. Den kristna församlingen kan aldrig vara en förföljare! Vidare har kristna ledare ofta missuppfattat Bibelns utsagor och ibland försökt att formulera vetenskapliga positioner utifrån Bibeln. Ett ökänt exempel på detta var när den irländske ärkebiskopen James Ussher (1581–1656) år 1654 med hjälp av bibliska uppgifter kom fram till slutsatsen att världen hade skapats år 4004 f. Kr. Det som förvånar ännu mer är att det fortfarande finns förläggare som trycker detta årtal i sina biblar!

Under hela kristendomens historia har välmenande men föga informerade kristna torgfört sina uppfattningar om vetenskapliga ting. Dessa uppfattningar har nästan undantagslöst visat sig vara felaktiga. På detta sätt blir sådana välmenande kristna helt oavsiktligt orsaken till att Bibeln och dess uppgifter hånas av otroende. I detta sammanhang kan jag knappast undvika att tänka på Paulus ord i Rom 2:24: "Det är för er skull som Guds namn smädas bland hedningarna".

Bibeln undervisar inte om astronomi, biologi, fysik, eller någon annan vetenskap. Bibeln konfronterar människan med hennes skapare, frälsare, och eskatologiske domare! På ett enkelt, poetiskt och sublimt vis säger Bibeln, att i begynnelsen Gud skapade universum. Men den säger inte när han skapade det, hur han skapade det, eller hur lång tid det tog att skapa det.

Varken modern astronomi eller fysik har motbevisat Guds existens eller att Gud skapat universum. De vetenskapsmän

som gör sådana påståenden är lika oseriösa som de kristna som försökt härleda vetenskapliga fakta ur Bibelns utsagor. Vetenskapsmännen må säga att universums ålder är 13,7 miljarder år, men skulle detta bevisas vara korrekt, falsifierar det på intet sätt Bibelns utsagor om skapelsen. Det skulle inte förringa vår Gud det minsta. Tvärtom, det skulle bara göra vår Gud ännu större och mäktigare i våra ögon – så att säga. Eller kanske skulle vi också kunna säga: Har verkligen vår evige, allsmäktige Guds aktivitet *bara* pågått i 14 miljarder år?

Att världens skapelse inte skedde under sex tjugofyra timmar långa dagar är tämligen klart i Bibeln. Skapelseberättelsen i 1 Moseboken kap. 1 är i stort korrekt vad gäller den ordning i vilken de olika elementen skapas. Den första versen i kap 1 utgör en sammanfattning av hela skapelsen. Vers 2 talar om att ljuset skapas på första dagen. Detta är emellertid inte solen, eftersom solen skapas på fjärde dagen och det inte finns någon himmel ännu. Detta ljus bör därför inte vara en särskild, konkret ljuskälla, utan ljus i dess mest absoluta och abstrakta mening. Det är ljuset som kategori, ljuset som överskrider alla ljuskällor. På andra dagen skapas himlen. Under tredje dagen separeras landmassan från vattenmassorna (haven) och så får vi uppkomsten av vegetationen.³ Det är först på den fjärde dagen som solen och månen skapas.⁴ Den femte dagen ger fiskar i vattnet och fåglar i luftrummet. Människan är den

---

³ Vi kanske undrar hur vegetationen var möjlig, när solen inte fanns till. Det är möjligt att vi härvidlag borde räkna med existensen av ljuset (ovan) från första dagen, innan solen skapades. Vi har en analog situation i kap 2:5–6, där vi erfar att det inte fanns någon buske, eftersom det ännu inte hade regnat, men “en dimma steg upp från jorden och vattnade hela marken”. Frågan är alltså om inte en liknande situation antas som orsak till denna vegetation.

⁴ Det finns ett ordningsproblem här, nämligen att solen skapas *efter* jorden. Detta kan möjligtvis förklaras med tanke på den geocentriska synen som Mellanöstens folk anammade.

ungste invånaren på jorden, då hon skapas på sjätte dagen, när allt är på plats för hennes optimala existens.

För vår nuvarande diskussion är emellertid det intressantaste med skapelseordningen, att man inte kan tala om “dag” och “natt” innan solen hade skapats. Trots det talar 1 Moseboken kap. 1 om att det blev kväll och morgon även de första tre “dagarna”, trots att det i solens frånvaro inte var möjligt att markera kvällen och morgonen. Att författaren trots det talar om “kväll och morgon” och räknar dagar, måste bero på det antropomorfa sätt som han använder för att bli förstådd av människor som var vana vid att räkna dagar.

På detta sätt kunde han skilja de olika skapelseakterna från varandra, dvs. separera det ena skapelsemomentet från det andra. Redan i detta schema finner vi dessutom veckan med dess sex arbetsdagar och en sjunde dag för vila – något som var av största betydelse för israeliterna, enligt 2 Mos 20:11: “Ty på sex dagar gjorde Herren himlen och jorden och havet och allt som är i dem, men på sjunde dagen vilade han. Därför har Herren välsignat sabbatsdagen och helgat den” (*Folkbibeln*).

Detta tänkesätt hos 1 Mosebokens författare bekräftas av andra texter i Bibeln, vilka visar att Guds dag och människors dag inte varar lika länge. I Ps 90:4, framställd som en bön av Mose, läser vi: “Ty tusen år är i dina ögon som den dag som förgick igår, det är som en nattväkt”. Det anspelas på denna text i 2 Pet 3:8: “En dag hos Herren är som ett tusen år och ett tusen år som en dag”.

Naturligtvis får vi inte ta siffran “ett tusen år” bokstavligt. Som ofta i Bibeln uttrycker sådana siffror tanken om många år eller en mycket lång eller obegränsad tid.⁵ Dessutom

---

⁵ Detta tillvägagångssätt, att ange en hög siffra för att uttrycka tanken om en obegränsad tid, osv. förekommer ofta i Bibeln, i hellensk litteratur, och i andra språk. På engelska kan vi t.ex. säga, när vi blir irriterade: “I told you one thousand times!” För bibliska exempel, se Dan 7:10: “Tusen gånger tusen tjänade honom och tio tusen gånger tio tusen stod inför honom”. Om detta se Ch. C. CARAGOUNIS, “The Interpretation of

motbevisas den bokstavliga tolkningen om “ett tusen år” av själva texten i Ps 90:4: “det är som en nattväkt”.

Med andra ord, författaren skriver först, att 1 000 år hos oss människor motsvarar en dag hos Herren, men sedan finner han, att denna jämförelse inte tillräckligt markerar skillnaden mellan vår dag och Herrens dag, och då går han vidare och skriver “eller såsom en nattväkt”. En “nattväkt” var kanske en tredjedel av nattens längd, vilken var tolv timmar.⁶ Detta skulle innebära att 1 000 år hos oss människor, som är lika med en dag hos Herren, betyder att Herrens dag i verkligheten är 365 000 gånger längre än vår dag. Och när vi jämför 1 000 år med en nattväkt hos Herren, då blir Herrens dag 2 190 000 gånger längre än vår dag. Dessa siffror skall naturligtvis inte förstås bokstavligt; de bara visar den oändliga skillnaden mellan våra mänskliga tidsramar och Guds tidsram.

Det som anförts ovan är inte ett försök att harmonisera skapelseberättelsen i 1 Moseboken kap 1 med gängse vetenskapliga rön, utan ett försök att finna mening i det bibliska tänkesättet. Det finns ingen som helst svårighet i att föreställa sig en Gud som kunde utföra hela skapelseverket inte bara på sex dagar utan på en enda dag! Den Gud som sade “Varde ljus!” och det blev ljus är inte begränsad av något! Frågan är om han valde att göra det under denna period. Bibeln kan inte hjälpa oss mer.

Om vetenskapen lyckas upptäcka ett ovedersägligt bevis för att dessa “dagar” var mycket långa perioder, vad skulle

---

the Ten Horns of Dan 7” i *Ephemerides Theologicae Lovanienses*, 1987, s. 110. Vidare, se 1 Henoksboken 1:9 (citerat av Judabrevet 14): “Eftersom han [Herren] kommer med sina myriader [en myriad är tio tusen] heliga för att hålla dom”. Se även 1 Mos 31:7; 4 Mos 14:22; Job 19:3; Dan 1:20. För hellenska exempel, se Diogenes Laertios, II, 55.

⁶ Nattens tolv timmar delades lite olika i antiken. En “nattväkt” var en tidsindelning för vakthållning nattetid. Bland Hellenerna delades natten till mellan 3 och 4 nattväkten, medan natten i GT delades förmodligen till tre nattväkten. Under NT:s tid verkar det att natten delades till fyra nattväkten.

det betyda? Här finns inget som helst teologiskt problem. Men det finns ett teologiskt problem för dem som vill gå längre än Bibelns vittnesbörd och sätta sin egen tolkning över Skriftens ord. Vi behöver inte vara rädda eller oroliga över vad forskare upptäcker. Sanningen kan aldrig skada Guds Ord, eftersom Guds "Ord är sanning"! (Joh 17:17).

Men om vi å andra sidan skulle opponera oss mot vetenskapliga upptäckter, och dessa sedan bevisas vara korrekta, har vi gjort oss skyldiga till att bära falskt vittnesbörd mot det sätt på vilket Gud arbetar! Detta på grund av vår blinda och fanatiska forskningsfientlighet. Tiden kommer att utvisa, om de gängse vetenskapliga påståendena är korrekta, på samma sätt som den har visat att många (dock inte alla!) äldre vetenskapliga dogmer var felaktiga. Kristendomen sysslar inte med vetenskap utan med tro: "ty vi vandrar/lever i tron, inte i det vi ser", säger Paulus (2 Kor 5:7). Den kristna kyrkans uppgift är att konfrontera människorna med Guds ord, inte att tvista med vetenskapsmännen, vare sig de är troende eller otroende. Förhoppningsvis tydliggör denna förklaring vad den kristnes ståndpunkt borde vara. Med detta återgår jag till kapitlets huvudtema.

Nya testamentets verkliga världsåskådning

(Ur kap. 3. "Nya testamentet och det kulturella gapet")

Som vi sett ovan påstår somliga, att NT är irrelevant idag, eftersom det skrevs för 2 000 år sedan i en kultur som var mycket annorlunda vår nutida västerländska kultur. Det påstås, att det finns en oöverbryggbar klyfta mellan NT:s världsåskådning och vår egen världsåskådning. Eftersom NT

är så primitivt och utvisar en anda som är så annorlunda än den anda som genomsyrar vår tid, kan det omöjligen ha något av värde att säga till oss moderna människor.

Det är förvisso sant, att det finns en viss kulturell skillnad mellan NT:s atmosfär och den som vi andas idag. Hur kunde det ha varit annorlunda – om NT skulle vara en genuint historisk bok, som återspeglade den egna tidens atmosfär? Skulle det inte ha tätt sig egendomligt om NT uttryckte sitt budskap med det tjugoförsta århundrandets jargon? Och om det, tack vare något mirakulöst ingripande gjorde detta, hur skulle dess ursprungliga mottagare då ha förstått dess budskap? Det är alltså inget orimligt att NT skrevs på det första århundrandets språk och uttryckssätt. Allt detta gör det till en genuint historisk bok.

Det är emellertid en stor överdrift att detta gap är oöverbryggbart. De som argumenterar för en sådan ofantlig klyfta som separerar NT från vårt gängse vetenskapliga synsätt, brukar föreställa sig att universum, enligt NT:s världsåskådning, bestod av tre platta skivor, himlen, jorden och underjorden. I detta universum kretsade solen kring jorden, som var universums centrum. Stjärnorna var bebodda av olika andar – vanligtvis onda – vilka var till skada för människorna. Därför var astrologin viktig som medel för att undvika ond påverkan. Människorna levde i fruktan och grov vidskepelse och företog rituella handlingar, sådana som offer, till och med av människor, i syfte att avvärja gudarnas vrede.

Med ett sådant primitivt synsätt på människan är det lätt att argumentera att NT är en föråldrad bok, skriven för primitiva människor utan någon som helst relevans för oss idag, och på detta sätt diskvalificera det.

Den ovan skisserade världsåskådningen som tillskrivs NT stämmer inte med NT:s verkliga världsåskådning. Denna världsåskådning var gängse i Egypten och Mesopotamien 2 000 år f.Kr. NT:s världsåskådning var den hellenska

världsåskådningen, som skiljde sig tydligt från det antika Mellanösterns sätt att se på världen.

Här kan man undra: Hur kom det hellenska sättet att se på världen att bli NT:s världsåskådning? Svaret till denna fråga är ganska enkelt. Palestina var en av de regioner som hade införlivats i Alexanders rike år 332 f.Kr. Tillsammans med de övriga staterna i Mellanöstern kom Palestina under hellensk överhöghet och blev föremål för Alexanders kulturella kampanj att civilisera ”barbarerna”, alltså att föra in de folkslag som erövrades i den hellenska civilisationen och kulturen.

Vi vet, att Alexander under sin kampanj hade med sig inte bara sin vältränade makedonska armé,⁷ utan även ett omfattande följe som bestod av arkitekter, ingenjörer, lärare, pedagoger, läkare, historiker, vetenskapsmän, filosofer, kort sagt, alla sorters intellektuella människor. På alla platser dit han kom grundade han hellenska städer – med teatrar, gymnasier, hippodromer (= travbanor) och andra hellenska institutioner – som blev centra för att sprida den hellenska kulturen. Den judiske forskaren Viktor Tcherikover uttrycker sig så här: “Den viktigaste kanalen genom vilken hellenismen penetrerade Palestina var de hellenska städerna”.⁸

Under hans korta livstid (Alexander dog knappt 33 år gammal), grundade Alexander omkring sjuttio städer, och hans efterträdare, särskilt Ptolemeerna i Egypten och än mer Seleukiderna i Syrien, fyllde sina riken med nya hellenska städer. Denna var den största kampanj som världen någonsin

---

⁷ För att undanröja alla missförstånd p.g.a. den internationella förvirring som råder idag, är det tyvärr nödvändigt att understryka att Makedonerna var en av de hellenska stammarna, som nämns redan av Homēros (800 f.Kr.). De hade ingen som helst relation till det slaviska folk som kom att bosätta sig i och runt Skopje på 500- och 600-talen e.Kr. och som idag går falskeligen under namnet “Makedonien”.

⁸ “The most important channel through which Hellenism penetrated into Palestine was furnished by the Greek cities”.

skådat att medvetet försöka tvinga på andra folkslag en ny kultur. De nationer som berördes av denna kampanj var de olika folkslag som bodde hela vägen från Hellas gränser till Afghanistan, Pakistan, Indien och Egypten.

I själva Palestina grundades eller nygrundades många städer under det mer än 300 år långa hellenska herraväldet. De tio städerna (dvs. Dekapolis) om vilka vi läser i evangelierna (Matt 4:25; Mark 5:20; 7:31) var hellenska städer som hade byggts eller nybyggts för ändamålet. Planen med städerna var så framgångrik att också Jerusalem med dess överstepräst i spetsen tog initiativet att anhålla hos den hellenske kungen i Syrien, Antiochos IV Epifanēs, om tillstånd att göra Jerusalem till en hellensk stad med teater, palaestra och hippodrom, och öppna ett register över judar som ansökte om hellenskt medborgarskap!⁹

Det var mot denna bakgrund som vi skall förstå den Mackabeiska revolten. Den vände sig inte bara mot hellenerna i Syrien, utan också mot de judar som anammat den hellenska kulturen och levde som hellener. Det är faktiskt så, att av de tre judiska huvudgrupperna vid Jesu tid, var saddukeerna, från vilkas led översteprästen utvaldes, helt helleniserade: de hade accepterat hellenernas livsstil och föredrog till och med att tala hellenska framför sitt eget modersmål, arameiska.¹⁰ Vid tiden för NT:s nedtecknande hade judarna levt under hellenskt inflytande under nästan fyra hundra år.

Paulus själv var medborgare i den hellenska staden Tarsus, där han som skolpojke hade lärt sig att tala hellenska och fått den vanliga hellenska utbildningen. Lukas som är den mest omfattande skribenten i NT, hade studerat hellensk

---

⁹ Det som hände under denna tid beskrivs i Första Mackabeerboken 1:1–11 samt i 2 Mackabeerboken 4:7–15.

¹⁰ Om dessa frågor hänvisas den intresserade läsaren till M. Hengels bok, *Judaism and Hellenism*, Bd. I, ss. 58–106.

medicin. Sålunda finns det ingen historisk grund att betvivla att de NT-liga författarnas världsåskådning, särskilt Paulus och Lukas (utan att för den skull bortse från de andra författarna), som tillsammans utgör hälften av NT:s omfång, var den hellenska världsåskådningen.

Vilken var den hellenska världsåskådningen som de NT-liga författarna delade? Att behandla denna fråga adekvat skulle kräva en hel bok, ja en stor sådan. Ett sådant projekt skulle ta upp existentiella, filosofiska, etiska, sociala och vetenskapliga frågor. Det skulle försöka reda ut hur hellenen uppfattade existensen, kosmos runt omkring, den egna platsen i universum, liksom meningen med livet och vad som händer efter döden, vidare hur hellenen reagerade gentemot såväl naturliga som psykologiska fenomen. Därefter skulle de tidigaste filosoferna, som behandlade naturfenomenen och skapade hypoteser och teorier, framställas i en sådan bok. Till slut skulle de rent empiriska vetenskapsmännen från den klassiska och hellenistiska tiden i de många och från varandra långt åtskilda ämnesområdena inom vetenskapen och teknologin avsluta en sådan undersökning.

Det är uppenbart att det inte är möjligt att behandla alla dessa frågor inom ramen för detta avsnitt. I det som följer kan bara en kortfattad sammanfattning över hellensk vetenskap presenteras utan den mycket intressanta och ofta komplexa argumentationen bakom de olika ställningstagandena, liksom den allmänna bakgrunden som gjorde dessa ställningstaganden möjliga.¹¹

Den som tror, att vetenskaplig forskning började för två eller tre sekel sedan, eller till och med för fem sekel sedan, så att Galileo och Copernicus inkluderas, har misstagit sig

---

¹¹ Den intresserade läsaren kan med behållning vända sig till G.E. Lloyds bok, *Greek Science*, London 2012. I vissa avseenden anser jag dock, att boken är otillfredsställande.

grovt. På inget vetenskapligt område fick renässansen och de senare vetenskapsmännen starta från nollläget; i varje enskilt fall byggde de på de hellenska forskarnas upptäckter. Till exempel var den tidigaste renässansforskaren, Copernicus med goda kunskaper i det hellenska språket, en ivrig läsare av antik hellensk litteratur. Denna litteratur hade börjat göras tillgänglig för europeiska läsare redan före hans tid, genom den av Johannes Gutenberg nyligen uppfunna boktryckarkonsten med lösa typer.

Astronomen E.M. Antoniadis, direktor på departementet för Mars-forskning i det Brittiska Astronomiska Sällskapet, presenterar i sin artikel om Copernicus i den *Megalē Hellēnikē Encyklopaidia*, Bd. 14. folio sidorna 848-849, en lång lista över dennes vetenskapliga landvinningar, som han hade 'lånat' utan erkännande från antika hellenska forskare! Bland dessa 'lån' var också den 'upptäckt' för vilken han blev berömd, den heliocentriska åskådningen.¹²

Den heliocentriska teorin, som innebär att jorden varje år kretsar ett varv kring solen, var en av de två hellenska förklaringarna till de himmelska kropparnas rörelser. Den andra teorin var den så kallade geocentriska teorin, som gick ut på att solen under ett år snurrade runt jorden en gång.

Då det var mer i linje med urgamla, sakrala traditioner och dessutom bättre förklarade fenomenen (dvs. såsom naturfenomenen vanligen uppfattades av det mänskliga ögat), segrade den geocentriska förklaringen över den heliocentriska teorin. Några filosofer och vetenskapsmän förföljdes faktiskt på grund av att de lade fram teorier som stred mot vad som var allmänt accepterat; de förklarade alltså saker och ting i strid med fenomenen. De hade till och med skapat ett särskilt uttryck för detta: "att rädda fenomenen" (σώζειν τὰ φαivόμενα). Betydelsen hos detta uttryck var att

---

¹² Det svenska *Lexicon 2000*, Bd. 14, s. 76, är medveten om att Copernicus lärde sig den heliocentriska teorin genom att läsa antik hellensk litteratur.

ge en förklaring som var överens med hur en vanlig iakttagare uppfattade saker och ting.¹³

Detta gör vi fortfarande idag (även om vi inte är medvetna om det), trots vår vetenskapliga åskådning! Vi talar till exempel fortfarande om solens ‘uppgång’ och om solens ‘nedgång’, i stället för att specificera hur mycket jorden har snurrat runt sin axel. När vi formulerar oss så, gör vi faktiskt inget annat än “räddar fenomenen”!

I ljuset av dessa påpekanden är det fullt förståeligt när exempelvis Paulus i Fil 2:10 talar om ting “i himlen, på jorden och under jorden”. Detta betyder absolut inte att Paulus ger uttryck åt den förlegade och felaktiga urgamla världsbilden, såsom Rudolf Bultmann ville hävda. Bultmann var lika ovetande som många modern vetenskapsmän. De är visserligen kunniga på sitt forskningsområde, men helt okunniga om forsknings- och idéhistorien.

Denna reella rädsla för förföljelse förklarar varför forskare som anslöt sig till det heliocentriska synsättet var mycket försiktiga med att propagera för det, eller varför de skrifter som torgförde denna åsikt inte var flera eller bättre bevarade än de är. Vi finner antydningar om den heliocentriska teorin här och var, men de förblir nästan bara antydningar, inte fullt utvecklade system.

Under alla omständigheter verkar det av dessa antydningar som att den heliocentriska teorins anhängare var ganska många. Att på ett självbelåtet och arrogant sätt avvisa den antika människan för att hon skall hållit sig till den geocentriska synen utan att ge en fullständig bild av den antika situationen, såsom moderna forskare och liberal-teologer brukar göra, är således en förvrängning av fakta.

---

¹³ Hela denna problematik angående den heliocentriska synen, att rädda fenomenen, och förföljelsen av de vetenskapsmän som lade fram den heliocentriska åsikten, är väl presenterad i artikeln “Ancient Greek Heliocentric Views Hidden from Prevailing Beliefs”. Artikeln är författad av I. Liritsis och Alexandra Coucouzeli och är publicerad i *Journal of Astronomical History and Heritage*, 11 (2008), s. 39–49.

I det följande skall jag kortfattat beskriva några vetenskapliga slutsatser hos hellenska filosofer och astronomer om universum, jorden och materien. Några ord om medicin kommer att avsluta detta kapitel.

Ingressen

(Ur kap. 4. “Är Nya testamentet fortfarande giltigt?”)

I det föregående kapitlet såg vi, att det är omöjligt att förklara NT som irrelevant på grundval av vetenskapliga skäl. Där påvisades, att de två antagandena, nämligen att tron på Gud och vetenskap är oförenliga med varandra, och att NT utvisar en primitiv för-kritisk världsåskådning, båda saknar grund. Detta oaktat bör det understrykas, att den största skillnaden mellan NT:s värld och vår moderna värld ligger på teknologins område.

Detta innebär tillämpningen av de vetenskapliga framstegen, t.ex. tämjandet av energin, den praktiska tillämpningen av moderna vetenskapliga upptäckter i syfte att producera olika varor för att främja ett mer bekvämt liv, och i allmänhet alla moderna bekvämligheter och prylar som står till den moderna människans förfogande

Naturligtvis skedde samma sak så långt det var möjligt redan under antiken, så t.ex. när Archimédēs tillämpade sina vetenskapliga upptäckter för att konstruera maskiner med vilka man under en längre tid lyckades hålla stånd mot romarnas belägring av hans forsterland Syrakusa.

I det aktuella fallet ligger det viktigaste övervägandet på annat håll. När det gäller intellektuella frågor är mycket av antikens tänkande och många av dess insikter fortfarande viktiga och relevanta. Sålunda ställde den antika filosofin ständigt allmängiltiga existentiella och ontologiska frågor –

frågor som aldrig blivit lösta. Sådana frågor har inte bara behållit sin relevans under vår tid, utan de kommer ständigt upp till förnyad diskussion. Även om de antika filosofernas slutsatser och också deras sätt att resonera inte alltid accepteras idag, uppfattas de inte desto mindre som seriösa samtalspartner. Mer än så, man ser på dem som de tänkare som först ställde och formulerade dessa ständigt återkommande intellektuella frågor.

I detta kapitel vill jag gå lite längre och visa varför NT inte har förlorat sin relevans. Kärnan i NT:s lära har ingenting att göra med vetenskapliga upptäckter och teorier om universums tillkomst eller om livets ursprung. NT befattar sig med de två viktigaste och ständigt återkommande frågorna, om människan och om Gud. Dessa två problem utgjorde kärnan i den antika hellenska filosofin (t. ex. Platōns), och de har alltid stått i diskussionens centrum. Att förklara människan som den slutliga etappen i evolutionen av aporna eller parallellt med aporna eller t.o.m. av lägre livsformer, att förklara det välordnade universum som resultatet av en slumpmässig Big Bang – explosionen av den ursprungliga koncentrerade punkten av materia, vilken efter 13,7 miljarder år fortsätter att expandera med stjärnor, galaxer, nebulosor, quasarer och svarta hål – besvarar inte de allmängiltiga och ständigt återkommande frågorna: “Vem är människan?”, “Varför är hon här?” och “Vart är hon på väg?” Vi skulle alltså kunna säga, att när den antika människan placerade jorden i universums mitt, uttryckte hon egentligen en existentiell sanning: Människan finns i centrum, och hon är av största betydelse.

*What a piece of work is Man!
How noble in reason! How infinite in faculties!
in form and moving, how express and admirable!
in action, how like an angel! In apprehension, how like a god!*¹⁴

---

¹⁴ Shakespeare, *Hamlet*, Act II, sken 2.

Eller, för att citera den bibliske författaren:

*När jag ser din himmel, dina fingrars verk,
månen och stjärnorna som Du har skapat,
vad är då en människa att Du tänker på henne,
och en människoson att Du tar Dig an honom?
Du gjorde honom lite ringare än änglar,¹⁵
men med ära och härlighet har Du krönt honom.¹⁶*

Vi vet fortfarande ingenting om några varelser på andra planeter, och Marsmänniskor existerar bara i science-fiction filmerna. Enligt NT skickade Gud sin Son bara till vår planet för att frälsa oss människor. Det antyds faktiskt, att Guds Sons offer av sig själv var en engångshändelse, som inte kan upprepas för eventuella invånare på andra himlakroppar. Detta offer på jorden hade en kosmisk betydelse, så Kol 1:20. Det påverkade inte bara människans relation till Gud utan också de himmelska varelsernas relation till Gud. Inga flera offer kan väntas (Heb 9:26–28). Gör inte detta människan till Guds unika skapelse?

NT erkänner att människan är unik och riktar följaktligen sin uppmärksamhet på denna fråga. Har då NT förlorat sin relevans idag? Men det är bara de som förutsätter som något självklart att människan inte behöver Gud, förlåtelse och frälsning som kan betrakta NT:s budskap som inaktuellt och irrelevant.

Olyckligtvis har NT:s giltighet och auktoritet förnekats eller åtminstone ifrågasatts också av några inom kyrkan. Konfronterade med NT:s kall att följa Jesus, och de hårda krav som lärjungaskapet ställer, säger de antingen att NT:s lära inte är till för vår tid eller att man inte behöver följa den. Jag har hört ”kristna” säga “NT undervisar si och så, men detta inte är förenligt med vår praxis. Vi behöver alltså inte

---

¹⁵ Några översättningar översätter med ‘Gud’. Septuaginta, som citeras av Heb 2:7, uppfattade det mångtydiga ordet *elohim* som syftande på änglar, inte på Gud själv.

¹⁶ Ps 8:4–5.

bry oss om vad NT undervisar”! “På detta sätt upphäver ni Guds Ord för att hålla era traditioner” säger Jesus (Mark 7:13; Matt 15:6).

Sålunda nonchalerar många kristna öppet Jesu och apostlarnas undervisning. Våra kyrkor idag är t.ex. fyllda av frånskilda människor, av dem som lever ihop utan att vara gifta, av dem som begår sexuella handlingar före och utanför äktenskapet, av dem med tvivelaktig affärsmoral, av dem som sätter mammon före Kristus, av dem som hatar andra eller arbetar för egen självisk vinning och framgång och upphöjelse, osv. Och alla dessa handlar som om NT:s lära inte skulle ha några som helst konsekvenser för deras liv och handlande. De kanske har en utvärtes form av religiositet, de kanske ter sig som gudfruktiga för dem som står utanför, men i realiteten förnekar de den kristna andans verklighet (jfr 2 Tim 3:5).

Nu är den intressanta och viktiga frågan: när förlorade NT sin giltighet? Det fanns aldrig någon fråga om denna giltighet när NT skrevs. Det gavs som Gud Ord och det togs emot som sådant: “När ni tog emot Guds Ord, tog ni emot det inte såsom människors ord, utan såsom det i verklighet är, Guds Ord” (2 Thess 2:13). Genom hela historien har tusentals och åter tusentals män och kvinnor accepterat NT:s giltighet och satsat sitt liv på denna: de föredrog att låta sig torteras och dödas hellre än att förneka sin Herre. Kyrkan har traditionellt upprätthållit – åtminstone i ord, om inte i handling – NT:s giltighet och auktoritet för dess liv och vandel, så de stora historiska kyrkorna (t.ex. den Ortodoxa kyrkan och den Katolska kyrkan), vilkas grundande går tillbaka till apostolisk tid. Vad är det då som skulle göra NT irrelevant i vår tid? Är det kanske de 2 000 åren som passerat? Men själva tidsförloppet kan inte förändra något. Det är den utveckling som äger rum under tiden som gör att äldre sätt att tänka och leva verkar gammalmodiga. Vad somliga verkar

påstå idag är, att de 2 000 år som passerat samt den förändrade kulturella situationen som lett fram till vår moderna vetenskapliga åskådning efterhand har gjort NT passé och irrelevant.

Men det finns ett logiskt felslut i detta tänkesätt. Om NT var Guds Ord när det skrevs men är inte det längre, då måste dess karaktär som Guds Ord ha ändrats någonstans på vägen mellan antiken och vår tid. Frågan är: När hände detta? Svaret på en sådan fråga är ofta, att vår moderna världsåskådning och vår medvetenhet att vi nu lever i vetenskapens och humanismens tid gör att NT verkar passé och ogiltigt.

Denna tankegång lider av följande svaghet. Den förändrade kulturella situationen kan lika lite ändra NT:s karaktär, som våra åsikter om Platōn kan förändra karaktären hos innehållet i hans verk. Vad som har förändrats är *endast* vår ståndpunkt! Antingen är NT och har alltid varit Guds Ord, eller är det inte det och har aldrig varit det. NT kan inte vara Guds Ord vid ett visst tillfälle och inte vara det vid ett annat tillfälle!

Om det alltså inte är NT som har förändrats till sin karaktär utan i stället våra åsikter, måste vi komma fram till en av två slutsatser: (a) Eftersom de inte hade vårt moderna vetenskapliga och humanistiska synsätt, ansåg de tidiga kristna att NT var Guds Ord. Men de hade fel! Vi har äntligen upptäckt sanningen, och nu vet vi att NT aldrig varit Guds Ord. eller (b) De tidiga kristna hade rätt i att betrakta NT som Guds Ord. Det har alltid varit det. Den moderna ståndpunkten som vägrar acceptera NT som Guds Ord är *felaktig*!

Det är en av dessa två slutsatser som vi måste komma fram till, inte till båda, och inte till delar av båda. Vi kan inte äta kakan och fortfarande ha den kvar! Är det det första alternativet som den kristna kyrkan idag vill hålla sig till? I så fall, har kyrkan förlorat sin *raison d' être* – och då finns

det ingen anledning för dess fortsatta existens. Det vore mer ärligt att stänga kyrkdörrarna och sluta bedra människorna.

Men om NT – på ett objektvt sätt och helt oavhängigt av människors subjektiva uppfattningar – var Guds Ord någon gång i det förflutna, då kan det inte ha förlorat sin relevans, därför att vi har idag har kommit in i sateliternas, datorernas och de smarta telefonernas tid! Om NT på ett objektvt sätt är Guds Ord, då kan våra nuvarande uppleverser inte upphäva dess karaktär, eftersom dess vara eller icke vara Guds ord inte är avhängig av vad vi tycker eller känner.

Vi kan också se på saken på följande sätt. Om NT en gång var Guds ord men är inte längre det, då måste en ytterst dramatisk händelse ha ägt rum någon gång under historien, som gjorde slut på NT:s tidigare status. Denna ‘dramatiska händelse’ måste ha förändrat NT:s karaktär och gjort det helt enkelt till vad människor tycker.

In sin bok, *Historik*, s. 100, fastslår den tyske historikern J. G. Droysen de vetenskapliga kraven för ett orubbligt bevis beträffande autenticiteten (angående en skrift eller påstående): “en fullständig bevisföring om oäktheten kräver, att man bevisar det verkliga ursprunget till det som blivit förfalskat, den tid då detta ägde rum, och varför man ville förfalska det man förfalskade”.¹⁷ Skulle vi tillämpa detta kriterium på det som vi nu diskuterar, måste vi ställa frågan: Vad? Var? och När i historien ägde något rum som resulterade i att NT blev irrelevant för Guds kyrka idag? En sådan händelse måste vara en klart bevisbar händelse i historien, på samma sätt som Jesu död på korset gjorde det judiska templet med dess offersystem irrelevanta och överflödiga (jfr Heb 9:23–26; 10:12). Det är ett ofrånkomligt

---

¹⁷ J.G. Droysen, *Historik, Vorlesungen über Enzyklopädie und Methodologie der Geschichte*, München – Berlin 1965⁵, s. 100: “Zum vollen Beweiss der Unechtheit gehört, dass der wirkliche Ursprung des Gefälschtens, die Zeit, der Zweck der Fälschung nachgewiesen wird”.

faktum att historien inte känner till någon sådan händelse – en händelse som skulle ha förändrat NT:s karaktär av att var Guds Ord till att vara människors tankar och meningar.

Det finns en sak till att tänka på: om NT någonsin har uttryckt Guds vilja, kan det aldrig upphöra att uttrycka denna! Guds vilja för människorna ändras nämligen inte med tiden. Inte heller ändras den på grund av människans förändrade omständigheter.

Historisk exeges eller tolkning

(Ur kap. 5. “Tolkningsprinciper”)

När vi vill tolka en text – vilken text som helst – i NT, får vi aldrig börja med frågan “Vad betyder denna text för mig i min nuvarande situation?” Om vi gör så, finns det risk att vi på oss tillämpar en text som aldrig var avsedd för oss, eller att vi kanske ger texten en innebörd som den aldrig har haft. En korrekt historisk exeges eller tolkning ställer texten på ett objektivi, historiskt plan och frågar: “Vad ville författaren säga med denna text?” “Vilken var den mening som författaren avsåg att meddela de ursprungliga läsarna?”

När vi ställer frågan på detta sätt, minskar vi risken att vi tolkar texten subjektivt. Vi gör ett reellt försök att tolka texten på dess egna villkor. Huruvida vi kommer att lyckas ‘översätta’ texten helt korrekt beror på andra överväganden, t.ex. hur väl vi är utrustade i fråga om språkliga, historiska och andra färdigheter för att förstå budskapet i texten. Men i princip skall vi börja med det rätta tillvägagångssättet.

Det är först när vi har klarlagt en texts ursprungliga betydelse som vi kan gå vidare och ställa frågan huruvida denna text är relevant eller irrelevant idag, och söka förstå dess budskap och innebörd för vår tid och i synnerhet för oss

själva.¹⁸ Som exempel kan man nämna 1 Tim 5:23: “Drick inte längre vatten, utan använd lite vin för din mages skull och för att du så ofta är sjuk”. En amerikansk predikant, som var en hängiven nykterist, argumenterade en gång mot att man använder denna text för att försvara att man dricker vin genom att fråga: “Är ditt namn Timotheos?” “Är det aposteln Paulus som skriver detta till dig?” “Lider du av magsjukdomar?” De första två frågorna är irrelevanta. En människa kan vara i Timotheos situation (med magproblem och andra sjukdomar) utan att för den skull heta Timotheos. Inte heller är det nödvändigt att aposteln Paulus själv ger oss alla de råd som han en gång sände till Timotheos. Det korrekta tillvägagångssättet är följande: eftersom denna vers skrevs till Timotheos i en specifik historisk situation och med tanke på dennes personliga hälsa, är den inte en allmän befallning i Bibeln, och den kan därför inte användas för att försvara att man dricker vin.

Å andra sidan kan man inte heller använda denna text för att förbjuda drickande av vin, såsom predikanten i fråga ville göra. Han förstod helt enkelt inte principerna för sund exeges eller tolkning. Denna text har inte med drickande eller icke-drickande av vin att göra. Det finns andra texter i NT som tar upp detta problem.

En mer träffande text i detta sammanhang skulle vara 1 Kor 10:25f.: “Ät av allt som säljs vid köttmarknaden utan att ställa någon fråga för samvetets skull”. Anledningen till att

---

¹⁸ När jag säger “relevant” eller “irrelevant” idag, kan jag tänka mig att några läsare tar anstöt, eftersom de tänker att hela Bibeln är Guds budskap till kyrkan. Men här måste vi t.ex. påminna oss om att mycket i Bibeln sysslar med Israels historia, inte med *vår* historia. Somligt i denna Israels historia kan ge oss indirekt instruktion. Aposteln Paulus uttrycker hela denna problematik träffande. Genom att använda Israels uppförande som ett exempel som man skall undvika, säger han: “dessa ting hände dem som ett exempel och har blivit nedtecknade för att ge oss instruktion/varning, oss över vilka världens slut har kommit” (1 Kor 10:11). Av samma skäl saknar mycket i denna historia betydelse för oss. Men den är ändå viktig som bakgrundsmaterial för att vi skall förstå de ting som har ett bestående budskap.

“samvetet” förs in i detta sammanhang är att “köttmarknaden” – dvs. *macellum* (latin) som är ordet i originalet – var den romerska köttmarknaden, där kött av djur som hade offerats till avgudarna såldes.

Många kristna var därför rädda att de genom att äta sådant kött skulle bli orena, dvs. att de skulle bli delaktiga i avgudadyrkan. Idag finns det inte sådana *macella* i vår västliga värld. Betyder det därför, att den händelse som beskrivs här skulle vara irrelevant och att den inte har något att säga oss? Svaret är: “Inte helt”.

Även om vi inte längre har några *macella*, och att frågan om att äta kött offerat till avgudarna följaktligen inte är aktuell för oss, så härleder aposteln Paulus ur denna incident en mycket viktig princip. Det är frågan om kärleken gentemot våra kristna trossyskon. “Om någon”, säger han, “påpekar att detta kött [som du köper och äter] har offerats till avgudarnas ära, ät då inte det för hans skull” (1 Kor 10:28).

Alltså, trots att det i själva verket är tillåtet att äta kött som sålts i en *macellum* – eftersom det för oss som tror inte finns några andra gudar utan bara En, dessutom att jorden är Herrens och hela dess fullhet – förpliktat kristen kärlek oss att avstå från en rättighet som vi har och undvika att göra något som skulle kunna vara vår broder i Kristus till anstöt. Detta får Paulus att formulera en princip som uttrycks på ett sublimalt sätt: “Vare sig ni äter eller dricker eller gör något annat, så gör allting till Guds ära” (1 Kor 10:31), säger han. Denna regel gäller även oss idag trots att vi inte har några *macella* där vi köper vår mat.

Enligt denna grundregel skall vi alltså börja med en historisk exeges, och när vi har försäkrat oss om att vi har förstått textens innebörd i dess ursprungliga sammanhang, går vi vidare och undersöker huruvida vår situation är liknande, så att texten på samma sätt gäller även oss.

Ur kap. 6. "Hur viktigt är sammanhanget?"

En av de mest grundläggande principerna vid tolkningen av en text – vilken text som helst – är att aldrig ta ett ord, en vers eller ett längre avsnitt ur sitt sammanhang och tolka den utan hänsyn till den kringliggande texten. Denna princip är så viktig och så genomgripande vid tolkningen av alla texter eller tal, att den erkänns av varje författare eller offentlig talare. Det är den lättaste saken i världen att välja en meningsenhet (ett ord, en fras eller en mening), lyfta ut den ur dess ursprungliga sammanhang och placera den i ett annat sammanhang. Hela betydelsen kan förändras. De citerade orden får ibland en diametralt annan betydelse än den som avsågs i dess ursprungliga miljö.

Detta problem dyker ständigt upp, både i dagspressen och i veckopressen. Det har blivit praxis i skvallertidskrifter och den skandalhungriga pressen. Politiker och andra offentliga personer har ofta som sin värsta mardröm, att något de sagt kan komma att bli felciterat eller vantolkat på ett sådant sätt att det kan få allvarliga följder för deras politiska karriär.

Vad som har hänt i vartenda fall av felaktig framställning är att någons ord har tagits ut ur den kontext i vilken de ursprungligen sades, och när de sedan har satts i ett nytt sammanhang, har de blivit förvrängda i en sådan utsträckning att de har fått en annan betydelse – ibland så annorlunda att de fått den motsatta betydelsen jämfört med den som de hade från början. Utan tvekan har det alltid funnits många personer som mer än gärna velat förvränga vad andra sagt eller skrivit.

Just därför att uppgiften att tolka NT (liksom GT) är en allvarlig uppgift, som siktar på att nå fram till sanningen, alltså den verkliga betydelsen av en text, är det enda riktiga tillvägagångssättet att tolka en text mot bakgrund av dess

sammanhang.¹⁹ När en text tolkas i sitt sammanhang, kommer dess innebörd att verka naturlig och rimlig snarare än framtvungad och onaturlig. Detta betyder inte, att vi nödvändigtvis kommer att gilla vad som sägs i texten. Det betyder bara, att författaren blir rätt framställd, oavsett det han säger passar oss eller inte.

Särskilt i äldre tider, men i viss mån även under vår tid, har kristna ofta ställt frågan om Guds ledning i deras dagliga liv på ett sätt som inte kan rekommenderas. Sålunda har företagsamma kristna under senare tider producerat och sålt små askar, kallade "löftesaskar" (på eng. "promise boxes"), där man lagt små pappersrullar, oftast med en bibelvers på varje. De verser som hade tryckts på de små rullarna innehöll nästan undantagslöst ett löfte om välsignelse – som om bud, utmaningar, tillrättavisningar med mera inte skulle vara en del av Guds ord.

När någon av dessa goda kristna steg upp på morgonen, gick han direkt till löftesasken, medan han tyst tänkte: "Låt mig nu se vilket löfte om välsignelse som Gud har gett mig idag", och så plockade han upp en liten rulle på måfå. Här tog man inte någon som helst hänsyn till sammanhanget. När, hur och till vem dessa bibelverser ursprungligen hade riktats, hade inte någon som helst betydelse för dem. Ett löfte som riktats till Israel i en konkret historisk situation och under vissa specifika villkor, tillämpades på dessa kristna genom en spiritualiseringsprocess, som om dessa utsagor var skrivna just för dem!

Andra åter brukade stänga sina ögon, öppna sin bibel på måfå och lägga sitt finger på Bibelns text. Sedan öppnade de sina ögon och läste den text på vilket deras finger hade landat. Detta blev Guds ord för dem denna dag. Detta är

---

¹⁹ Olyckligtvis finns det även de som vill förvränga NT:s innebörd för att på så sätt småda den kristna tron. Detta utgör inte några seriösa vetenskapliga tolkningar utan är medvetna förvrängningar. Vi vill inte befatta oss med dem.

absolut inte sättet att läsa Bibeln eller att söka finna Guds ledning. Det berättas, att en av dem som sökte Guds vilja på detta sätt gjorde som han brukade, och när han öppnade sina ögon, såg han att fingret pekade på Matt 27:5: “[Judas] gick sin väg och hängde sig”. “Det här kan inte vara Guds ord för mig”, muttrade han för sig själv och beslutade att försöka en andra gång. Denna gång var hans finger på Luk 10:37: “Gå och gör likadant”!

Man kan bara hoppas, att denna upplevelse botade honom en gång för alla från att behandla Guds ord som en magisk bok som sprider Guds välsignelser och ledning på detta bisarra sätt. Även om denna historia inte skulle återge vad som verkligen har hänt, är den inte desto mindre av stort värde. Exemplet visar vad en kristen som närmar sig Guds ord på detta sätt öppnar sig för.

Det som sagts ovan angående hur man läser och förstår NT i sitt sammanhang är visserligen huvudregeln. Man måste emellertid här lägga till att Gud inte låter sig begränsas av våra metodologiska regler och exegetiska riktlinjer. Han överraskar oss emellanåt.

Såsom många kristna kan vittna om, kan Gud använda sig av de mest osannolika sätt att tala till sitt folk, till exempel när de befinner sig i nöd eller förtvivlan, och öppna en väg ut ur mörkret. Detta har emellertid att göra med personlig vägledning, att ge tröst och uppmuntran när man är i trångmål, att befria från ovisshet och ängslan. Och *detta kommer oväntat*; vi söker inte efter det, och inte heller arbetar vi fram det.

Detta har inget att göra med vårt normala studium av Guds ord för att ta reda på vad NT säger om den ena eller den andra frågan, eller rent allmänt när vi vill förstå Jesus eller Paulus eller Petrus lära beträffande vår kristna tros grundvalar. Frågor som dessa skall vi ägna ett noggrant, metodiskt studium.

Från ett större antal historier om personlig vägledning, vill jag ta fram följande lustiga exempel: En troende kristen kom en gång i en svår situation och lovade Gud, att om han blev befriad från den, skulle han sälja en av sina kalvar och ge pengarna till Herrens verk. Efter en tid blev han faktiskt hjälpt men glömde helt och hållet bort sitt löfte att sälja kalven.

En dag råkade man i ett möte sjunga en hymn som inkluderade en linje som lydde: "The half has never been told". Dessa ord var en allusion till Drottningen av Sabas ord till Salomo enligt 1 Kung 10:7: "inte ens hälften hade berättats för mig" (*Folkbibeln*). Men mannens skuldtyngda samvete gjorde att han i stället hörde: "The calf has never been sold"! ["kalven har aldrig blivit såld"], där de engelska orden "calf" och "half" (liksom "told" och "sold") utgjorde ett rim. Han fattade budskapet på en gång, och direkt efter mötet gick han och sålde kalven.

Det finns förvisso många liknande historier, när troende kristna helt plötsligt från den blåa himlen, så att säga, har fått det budskap de behövde i det kritiska ögonblicket: en text, en vers, ett ord som plötsligt blir belyst av den Helige Ande och slår dig med obeskrivlig kraft.

Emellertid ägnas inte detta kapitel åt sådana budskap, utan åt frågan hur man skall studera Guds ord fortlöpande och metodiskt. Här finns inga genvägar; Skriften avger sitt djupare innebörd bara när man studerar den med omsorg och flit.

I detta kapitel skall jag försöka belysa frågan om hur NT:s utsagor kan tolkas på ett naturligt sätt, när de läses i sitt sammanhang. Vi skall studera frågan om sammanhanget under tre rubriker:

1. Texter slitna ur sitt sammanhang betyder ingenting särskilt.

2. Texter blir förvrängda, om de slits bort från sitt sammanhang.

3. Texter tolkas rätt och naturligt, om de tolkas i sitt ursprungliga sammanhang.

Inledning

(Ur kap. 7. “Utrustningen för att tolka Nya testamentet”)

I detta kapitel kommer vi att se lite närmare på vad som behövs för att tolka NT (och i vidsträckt bemärkelse hela Bibeln). Tolkningens uppgift är väsentligen densamma som när en vanlig kristen läser och försöker förstå NT på ett personligt, andäktigt sätt, liksom när en exegetisk expert använder hela sin fackkunskap för att tolka NT. Den vanlige kristne kommer inte att ha expertkunskaper om olika metoder och discipliner, sådana som lingvistik, filologi, historia, kultur, arkeologi och annan information som behövs till sitt förfogande, men bägge två har väsentligen samma målsättning: att förstå NT:s text.

Inte heller det faktum att den vanlige troende kristne intresserar sig enbart för Bibelns personliga och praktiska tillämpning i hans eget liv gör någon skillnad. Den troende kristne borde inte vara mindre intresserad av faktisk sanning än fackexegeten. Den vanlige kristne kanske inte är intresserad av eller ens kapabel att förstå alla de tekniska problem som exegeterna ofta fördjupar sig i, men på den pragmatiska nivån kan han inte nöja sig med mindre än hela sanningen.

Det förhåller sig så, eftersom varje tillämpning av NT:s undervisning på det personliga livet måste vara grundad på

sund exeges. Om vi misstolkar Guds ord och sedan använder oss av det felaktiga resultatet, tillämpar vi inte längre Guds ord som det var tänkt utan i stället våra missuppfattningar!

Således behöver den troende kristne vägledning av exegeten, när han skall tillämpa Skriftens undervisning i sin tro och sitt liv. Här möts teologi och praxis. Praxis måste följa teologin. Detta är den allmänna rekommendationen. Vi ser denna princip i Paulus brev. I allmänhet kan dessa brev delas i två delar: den första delen är den teologiska delen eller lärodelen, alltså den del som förklarar vad Gud har gjort för oss, medan den andra delen innehåller praktiska förmaningar om hur de Kristustroende bör leva med hänsyn till Kristi offer för dem.

Tyvärr har teologin inte alltid ställt sig i kyrkans tjänst. Det var särskilt under de århundraden som följde efter Upplysningstiden som teologin ofta gick sin egen väg och i sitt eget ärende. På det sättet uppstod en klyfta mellan "studenter och borgarbrackor", med andra ord mellan den vanliga teologiskt utbildade kristna menigheten och universitetet – en misstänksamhet från kyrkans sida mot universitetet och dess teologi. Denna var inte sällan berättigad. Emellertid kunde misstänksamheten lätt gå till överdrift, och ofta hände just det. De troende stängde in sig i intellektuella ghetton, avvisade allt som luktade teologi och expertkunskap och var stolta över sin enkla tro – och sin okunnighet!

Skriften avråder från lättja (t.ex. Ords 22:13; 24:30–31; 26:13–16) och manar oss i stället att vara flitiga och att arbeta hårt när vi studerar den: "Var flitig för att kunna framställa dig själv acceptabel/godkänd inför Gud, en arbetare som inte har anledning att skämmas, en som utlägger Guds ord rätt" (2 Tim 2:15). Om Guds ord betyder så mycket för oss troende som vi påstår, är det svårt att förklara det faktum att vi inte tar oss mer tid och anstränger

oss mera för att bekanta oss med det och finna ut Guds vilja för vårt liv. Att vara nöjd med en snabb genomläsning av ett avsnitt som vi förstår till hälften och missförstår till hälften är ingen rekommendation för oss som seriösa läsare av Bibeln och gör det inte heller troligt, att vi tar vår kristna tro och hopp på allvar.

Man har ofta argumenterat, att man som troende enbart är intresserad av det som riktas till hjärtat och inte till huvudet. Det är tyvärr en villfarelse som delas inte enbart av många välmenande kristna utan det förkunnas också av okunniga predikanter.

Denna olyckliga distinktion mellan 'hjärtat' och 'huvudet' (dvs. 'sinnet' eller 'intellektet') har sin källa i det faktum att GT ofta talar om 'hjärtat' som centrum för känslorna, sådana som kärlek och godhet (jfr t.ex. Ords 4:23: "vakta ditt hjärta med omsorg, eftersom livets utgångar härrör från det", dvs. allt som formar livet, inklusive begär, tankar och beslut härrör från hjärtat). Denna terminologi fördes in i NT genom citat ur GT. Sålunda står det i 1 Kor 2:9: "Ögat har inte sett, ej heller har örat hört, och inte heller *har det kommit upp i människans hjärta* vad Gud har förberett för dem som älskar honom". Uttrycket "inte heller *har det kommit upp i människans hjärta*" är en hebraism för vad som på ren hellenska och alla europeiska språk skulle uttryckas med "inte heller har människans *sinne tänkt på*".

Anledningen till denna skillnad är helt enkelt den att hebreerna tänkte med sitt 'hjärta', medan hellenerna tänkte med sitt huvud! Vi kan också uttrycka samma sak på ett annat sätt: det hebreiska ordet för 'hjärta' (*lev*) begränsades inte till organet som pumpar blodet så att det cirkulerar, utan det utvidgades till att även omfatta den mänskliga förmågan för känslor och tankar; det innefattade med andra ord även intellektet.

Hellenerna, som redan före Platōns tid hade upptäckt blodomloppet genom hjärtats pumpande, var däremot medvetna att sådana psykiska processer som tänkande och beslutsfattande utfördes av hjärnan i huvudet (dvs. intellektet [νοῦς, uttal: *nous*, 'sinne']). Detta förklarar, varför Paulus talar så mycket om sinnets eller intellektets (*nous*) liv, ett begrepp som förekommer inte mindre än tjugo gånger hos honom. Här ger jag några exempel: 1 Kor 2:16: "Men vi har Kristi sinne" (*nous*); 14:15: "Jag skall be med min ande och jag skall be med mitt sinne" (*nous*); 14:19: "I församlingen vill jag hellre tala fem ord med mitt sinne (*nous*) ... än en myriad ord i tungomål": Ef 4:23: "Bli förnyade genom ert sinnes (*nous*) ande".

I texter som dessa står 'sinnet' eller 'intellektet' inte i motsättning till det som hör Anden till – såsom många kristna har missuppfattat det på grund av brist på gedigen undervisning i kyrkan – utan det är precis den gudagivna förmågan med vilken vi förnimmar och uppfattar andliga ting, beslutar oss för andliga ting och utför andliga handlingar. Det är med vårt sinne (*nous*) som vi älskar, precis som det är med vårt sinne som vi hatar. Vårt sinne har sitt fysiska säte i hjärnan (i huvudet)! Det fysiska 'hjärtat' är inget annat än en pump.

Vi ser alltså, att Paulus överallt uppmuntrar vårt intellektuella liv. I själva verket uppfattas människans alla känslor vara sinnets aktiviteter. För detta vittnar hela kapitel 7 i Romarbrevet genom användningen av verb som betecknar intellektuell verksamhet, jfr t.ex. 7:23: "men jag ser en annan lag i mina lemmar som strider mot mitt *sinnes* lag och gör mig till fånge hos syndens lag, som verkar i mina lemmar". Lägg märke till att ordet för 'hjärta' (καρδία, uttal: *kardhia*) inte alls förekommer i detta kapitel.

Åtskiljandet mellan 'hjärta' och 'sinne' är följaktligen en falsk distinktion, en distinktion som snarare har förvillat än

upplyst troende kristna. Vi får lägga det bakom oss och gå vidare.

Uppgiften att tolka NT är komplex. Jag säger inte detta för att avskräcka den vanlige kristne utan för att det är sant. Den hellenska termen “exeges” (ἐξήγησις, uttal: *exígisís*)²⁰ är den tekniska termen för “tolkning” eller “utläggning”. Termen betecknar den praktiska utläggningen av en text genom användningen av hela den exegetiska disciplinens olika instrument. Exegesen (och exegetik) skiljer sig från *hermeneutiken*, som är teoretisk och befattar sig med de principer som styr exegesen eller utläggningen av texter.

Den exegetiska disciplinen använder sig av flera hjälpdiscipliner, vilkas uppgift är att förse tolkaren med all relevant information, så att texterna kan tolkas korrekt. Var och en av dessa discipliner ger sina speciella bidrag, och tillsammans bidrar de till att man kan nå fram till sunda exegetiska bedömningar. Utan tvekan är exegetikens viktigaste disciplin den vetenskapliga gren som handlar om språket. Denna kan delas upp till flera grenar: *grammatik*, *lexikografi*, och *filologi*.

Under senare tid har andra grenar utvecklats, exempelvis lingvistik och semantik, vilka visar på de logiska relationerna mellan de olika delarna i en bisats, en mening eller en paragraf. Alla dessa grenar ingår inom språkvetenskapen. Förutom dessa har NT-liga exegeter under de sista två hundra åren eller mer utvecklat ett antal speciella infallsvinklar och grepp, vilka trots sina svagheter och missbruk i gångna tider, ibland har gett värdefulla insikter vid tolkningen av NT. Men dessa infallsvinklar och grepp lämpar sig mer på universitets studienivå, och skall därför inte tas upp i detta sammanhang.

---

²⁰ Det finns två termer: ἐξήγησις, uttal: *exígisís* = ‘tolkning’ eller ‘utläggning’; och ἐξηγητική, uttal: *exigitikí* = ‘exegetik’, eller ‘tolkningens disciplin’.

Till den lingvistiska utrustningen som nämnts ovan, skall man lägga hebreiska och i viss utsträckning arameiska; detta på grund av GT:s inflytande över NT (se nedan).

Förutom de ovan nämnda språkliga kunskaperna, kräver NT:s exegetik även kunskaper i antik litteratur, särskilt hellensk; historia, arkeologi, mytologi, idéhistoria, filosofiska riktningar, insikter i antika tänkesätt, deras estetiska värden, antik retorik. Andra mera perifera vetenskapsgrenar såsom sociologi och antropologi kan ibland ge värdefulla synpunkter.

Det måste ha blivit klart vid det här laget, att den vetenskapliga exegesen av NT använder sig av många discipliner för att samla sin information. Den har traditionellt betraktats som den mest krävande disciplinen inom den teologiska utbildningen.

Naturligtvis begär ingen av den vanlige kristne att han skall bemästra och tillämpa alla dessa discipliner eller studieområden vid sin dagliga läsning av Bibeln. Varför nämner jag dem då? Först och främst för att kristna lekmän skall förstå hur viktig uppgiften med att tolka NT är. Vidare hoppas jag, att vanliga kristna, när de blir medvetna om den utrustning som krävs av experterna för att utföra sin exegetiska uppgift, skall försöka förkovra sig i detta avseende. För det tredje att deras insikter i vad som krävs för att tolka NT:s text förhoppningsvis skall höja deras respekt för uppgiften att tolka Guds ord och ta vara på dess sanningar. Och för det fjärde att de skall bli försiktigare med att framställa sina egna tolkningar på ett dogmatiskt sätt.

Vid den här punkten behöver jag göra ett viktigt klargörande. Var och en av de ovan nämnda studieområdena, hellenska språket och litteraturen, arkeologi, retorik, hebreiska och arameiska, Apokryferna, Pseudepigraferna och Dödahavsrollarna (skall behandlas nedan) utgör discipliner i sig själva, och den litteratur som är publicerad på vart och ett av dessa

ämnesområden är ofantligt stor. Forskare undersöker dessa forskningsområden i och för sig utan hänsyn till NT. I detta sammanhang kommer emellertid vårt intresse för dem att vara mer begränsat. Här sträcker sig vårt intresse i dessa discipliner *bara* så långt de har någon relevans för NT:s tolkning. Detta betyder inte att fakta blir snedvridna, utan att här *enbart* saker som är relevanta för NT tas upp.